

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች ፡- አፍሪካ ጁስ ቲቢላ አ.ማ

ተጠሪዎች፡- 1/ አቶ ታዲ ጫላ

2/ አቶ ቴዎድሮስ ስጣርጌ

3/ አቶ አለማየው ደጀን

4/ አቶ ቴዎድሮስ አስማማው

5/ አቶ ሰለሞን አባተ

6/ አቶ ፋኖስ አንዳሳ

7/ አቶ አብዱልናስር መሀመድ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ወሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

ጉዳዩ የአመልካች መልስ የመስጠት መብቱ የታለፈበት አግባብና ከዚህ በኋላ ክስ በተሰማበት እለት የሰነድ ማስረጃ እንዲያያዝለት ያቀረበው አቤቱታ ተቀባይነት እንዳያገኝ የተደረገበት አግባብ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው። በሚል በቀረበ አቤቱታ መነሻ የተደረገ ክርክር የሚመለከት ሲሆን ጉዳዩ በመጀመሪያ በታየበት የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት አመልካች ተከላኝ ተጠሪዎች ደግሞ ከላኝ በመሆን ተከራክረዋል። ተጠሪዎች በአመልካች ላይ በመሰረቱት ክስ በአመልካች ድርጅት ውስጥ በተለያዩ የስራ መደብ ሲያገለግሉ ቆይተው ከሕግ ውጭ እንዳሰናበታቸው በመግለጽ ከተራ ቁጥር 1-5 ለተጠቀሱ ተጠሪዎች የተለያዩ ክፍያዎች እንዲከፈላቸው 6ኛ እና 7ኛ ተጠሪዎችን ደግሞ ወደ ሥራቸው እንዲመልሳቸው እንዲወሰንላቸው ዳኝነት ጠይቀዋል። አመልካች ለክስ ያለውን መልስ ፊደስትራር ጽ/ቤት ቀርቦ እንዲሰጥ ታዘ አመልካችን ወክሎ ወደ ፍርድ ቤት የቀረበው ሰው ወክልና ይዞ ባለመገኘቱ እንዲሁም ከመልሱ ጋር አያይዞ ያቀረባቸው ሰነዶች የቴምብር ቀረጥ ተክፍሎበት ተሟልቶ አለመቅረቡን በመግለጽ መልሱን ፊደስትራር ሳይቀበለው ቀርቷል።ከዚህ በኋላ አመልካች ለሹሎቱ አቤቱታ አቅርቦ ችሎቱ በቀን 17/04/2011ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ አመልካች መልሱን እንዲያቀርብ በታዘዘበት ቀን ቀጠሮ የወክልና ሰነድ የያዘ ተወካይ ያላቀረበበትንም ሆነ ከመልሱ ጋር ተያይዞ የሚቀርበውን የሠነድ

ማስረጃዎች የቴምብር ቀረጥ ከፍሎ አሟልቶ ያላቀረበበትን ከአቅም በላይ የሆነ ምክንያት ሳይገልጽና ይህንን አሟልቶ ማቅረብ የራሱ ግዴታ ሆኖ ሳለ በራሱ ጉድለት ምክንያት መልስ በጽሁፍ ሳያያይዝ በመቅረቱ ተጨማሪ ጊዜ የሚሰጥበት የሕግ አግባብ የለም በማለት የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 196/33 በመጥቀስ የአመልካችን አቤቱታ ወድቅ አድርጓል።

በመቀጠል አመልካች ፍርድ ቤቱ ፍሬ ነገሩን በተመለከተ ክስ ለመስማት በቀጠረበት እለት የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 137ን በመጥቀስ የሰነድ ማስረጃዎች ከመዘገቡ ጋር እንዲያያዝለት ጠይቆ ፍርድ ቤቱ በቀን 20/06/2011ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ አመልካች መልሱን በጽሁፍ የማቅረብ መብቱ ስለታለፈ መልስ የመስጠት መብቱ ከታለፈ በኋላ የሰነድ ማስረጃ እንዲያያዝለት ያቀረበው ጥያቄ የሥነ ሥርዓት ሕጉን የተከተለ አይደለም በማለት ወድቅ አድርጓል። ዋናውን ጉዳይ በተመለከተም በመ/ቁጥር 61569 ላይ በቀን 21/09/2011 ዓ/ም በዋለው ችሎት በሰጠው ወሳኔ አመልካች ተጠሪዎችን ከሕግ ወጭ አስናብቷል በማለት ከተራ ቁጥር 1-5 ለተጠቀሱ ተጠሪዎች በአዋጅ ቁጥር 377/1996 ሕገወጥ ስንብትን ተከትሎ የሚከፈሉ ክፍያዎች እንዲከፈላቸው እንዲሁም 6ኛ እና 7ኛ ተጠሪዎችን ወደ ሥራ መደባቸው እንዲመልሳቸው ወስኗል። በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት አመልካች ይግባኙን ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርቦ ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 233368 ላይ በቀን 20/02/2012 ዓ/ም በፍ/ስ/ስ/ህ/ቁ 337 መሰረት በሰጠው ብይን ይግባኙን ሰርዟል። አመልካች በቀን 28/02/2012 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበው በተገለጸው መሰረት በተሰጡ ወሳኔዎች መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታው ይዘት በአጭሩ የሚከተለው ነው።

አመልካች በስር ፍ/ቤት የመከላከያ መልሳችንን በቀጠሮ ሰዓት ይዘን የቀረብን ሲሆን ፍ/ቤቱ ግን የውክልናው ደብዳቤ በሰነዶችና ማረጋገጫ አልተረጋገጠም የቀረበውም መልስ ቴምብር አልተለጠፈባቸውም ሲል በአመልካች ጉድለት ባልሆነ ምክንያት መልስ የማቅረብ መብታችንን አልፏል። ይህንን ተከትሎ ለትክክለኛ ፍትህ አሰጣጥ ይረዳ ዘንድ መልሳችንን በአቤቱታ አስደግፈን አቅርቦን ተለዋጭ ቀጠሮ በመስጠት አመልካች መልሱን እንዲያቀርብ ማድረግ ሲገባው ጥያቄዎችን ወድቅ ማድረግ የስር ፍርድ ቤት ያለበቁ እና ህጋዊ ምክንያት ባልሆነበት ስነ ስርዓታዊ የሆነውን እንደ ጉድለት በመውሰድ መሰረታዊ የሆነውን መልስ የማቅረብ መብታችንን እንድናጣ በማድረግ የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። እንዲሁም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137 በሚፈቅደው መሰረት ክስ በሚሰማበት ወቅት ከተራ ቁጥር 1ኛ እስከ 3ኛ የተጠቀሱ ተጠሪዎች የስራ መሪ መሆናቸውንና ስንብቱ ሕገ ወጥ ነው የሚባል ቢሆን እንኳን ለ2ኛ ፣3ኛ ፣6ኛ እና 7ኛ ተጠሪዎች ደግሞ የስራ ውላቸው ከሕግ ውጪ ነው ቢባል እንኳን በሕግ አግባብ ሊፈጸምላቸው የሚገባው ማንኛውም ክፍያ የተፈፀመላቸው መሆኑን፤ እንዲሁም 1ኛ፣4ኛ እና 5ኛ ተጠሪዎች የፈፀሙትን ጉልህ የስራ ግድፈት ከሚያሳይ ዝርዝር አቤቱታ ጋር ያቀረብነውን የሰነድ ማስረጃዎች የስር ፍርድ ቤት አይያያዝም በማለት ጥያቄዎችን ወድቅ

ማድረግ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137ን እና በሰ/መ/ቁጥር 37105 የሰጠውን አስገዳጅ ትርጉም የሚቃረን በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው ተብሎ ይታረምልን በማለት አቤቱታውን አቅርቧል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ አመልካች መልስ እንዲያቀርብ በተቀጠረበት ቀን ሬጅስትራር ሳይቀበለው መቅረቱ ለችሎቱ አመልክቶ እያለ መልስ የመስጠት መብቱ ታልፎ የተወሰነበትን አግባብነት ከመደመጥ መብት አንፃር እንዲጣራ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ያስቀርባል ብሎ ትዕዛዝ በመስጠቱ ተጠሪዎች በቀን 07/04/2012 ዓ/ም የተፃፈ በአጭሩ የሚከተለውን መልስ አቅርበዋል።

አመልካች በተሰጠው ጊዜ መልሱን ይዞ ባለመቅረቡ መብቱ እንደታለፈበት የስር ፍርድ ቤት መዝገብ በግልፅ ያስረዳል። ሰበር አጣሪ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ያስቀርባል ሲል የያዘው ጭብጥ አመልካች መልሱን አቅርቦ ነበር ወይስ አይደለም የሚል ፍሬ ነገርን አጣርቶ መወሰንን የሚጠይቅ በመሆኑ በሰበር ችሎት የሚታይ ባለመሆኑ ወድቅ ይደረግልን። አመልካች በስር ፍርድ ቤት ሬጅስትራር በሰዓቱ ሳያቀርብ በመቅረቱ እና መልስ ባለማቅረቡ ከጅምሩ መልስ የማቅረብ መብቱን በራሱ ጊዜ እንደተወደደ ያስቆጥረዋል እንጂ የመደመጥ መብቱን ፍርድ ቤቱ ሳያከብርለት እንደቀረ አያሳይም። ይህም ለቀጠሮው ምክንያት የሆነ መሰረታዊ ጉዳይ በመሆኑ ፍርድ ቤቱ ስነ ስርዓት ሕጉ በሚፈቅደው መልኩ የማቅረብ መብቱን ሊያልፈው ችሏል። አመልካች በከፍተኛ ችልተኝነት ወይም መልስ ለማቅረብ ፈቃደኛ ሳይሆን በመቅረቱ በስር ፍርድ ቤት የተከናወኑት ቀጠሮ ቀናቶች በግልፅ የሚያስረዱት የስር ፍርድ ቤት የአመልካችን የመደመጥ መብቱን ለማስከበር ጥረት ማድረጉን የሚያሳይ በመሆኑ በስር ፍርድ ቤቶች የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የለም ተብሎ የአመልካች አቤቱታ ወድቅ ይደረግልን በማለት ተከራክረዋል። አመልካችም በቀን 01/05/2012 ዓ/ም በተፃፈ የመልስ መልስ በማቅረብ የሰበር አቤቱታውን በማጠናከር ተከራክሯል።

ከዚህ በላይ የተመዘገበው የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ሲል የያዘውን ጭብጥ እና አመልካች ክሱ በተሰማበት እለት ከመዝገቡ ጋር የሰነድ ማስረጃ እንዲያያዝለት ያቀረበው ጥያቄ ወድቅ ተደርጎ በስር ፍርድ ቤቶች በተሰጡ ወሳኔዎች የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናኘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም አመልካች ለቀረበበት ክስ መከላከያ መልሱን በፍርድ ቤቱ ሬጅስትራር ጽ/ቤት ዘንድ ቀርቦ እንዲሰጥ በተያዘለት ቀን ቀጠሮ መከላከያ መልሱን ይዞ የቀረበው ተወካይ የተሟላ የወክልና ስልጣን ማስረጃ ይዞ እንዳልቀረበና ይህ የወክልና ስልጣን ማስረጃ ሳይዝ የቀረበው ሰው ለሬጅስትራር ካቀረበው መልስ ጋር አያይዞ ያቀረበው የሰነድ ማስረጃ የቴምብር ቀረጥ የተከፈለበት መሆኑን ማረጋገጫ የሚሆን ቴምብር የተለጠፈበት ባለመሆኑ የፍርድ ቤቱ ሬጅስትራር አልቀበልም ብሎ እንደመለሰለት ከስር ፍርድ ቤት መዝገብ ተመልክተናል ።

በፍትሐብሔር ክርክር ባለጉዳዩ ራሱ ቀርቦ እንዲከራከር ፍርድ ቤት ካላዘዘ በስተቀር ወይም ራሱ እንዲቀርብ የሚያስገድድ ሕግ ከሌለ ራሱ ለመቅረብ የማይችል ወይም የማይፈቅድ ሲሆን ነገሩን ለማስረዳት ወይም ለመከራከር ለሚጠየቀው ሁሉ በቂ መልስ ለመስጠት የሚችል ሰው በዋናው ባለጉዳይ ተተክቶ በነገረ ፈጅነት ፣ በወኪልነት እና በጠበቃነት መከራከር እንደሚችል በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 57 ስር ከተደነገገው መረዳት ይቻላል። እንዲሁም ተሟጋች ስለማቆም በሚደነገገው የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 63(1 እና 2) ስር እንደተመለከተው ከሳሽም ሆነ ተከሳሽ ስለራሱ ሆኖ እንዲከራከርለት ለሚፈልግ ሰው እንደራሴነት ካልሰጠው ወይም ነገረ ፈጅ ሆኖ እንዲሰራ ቀጥሮት ወኪል አድርጎ በመሾም የጽሁፍ ወክልና ካልሰጠው በስተቀር ይህ ሰው ስለሌላ ሰው ጉዳይ (ማንኛውንም ተከራካሪ ወገን ወክሎ) ፍርድ ቤት ቀርቦ ለመከራከር እንደማይችልና ይህም የወክልና ስልጣን ማስረጃ ከክሱ ወይም ከመልሱ ጋር ቀርቦ ክርክሩ በሚደረግበት የፍርድ ቤቱ መዝገብ ውስጥ መቀመጥ እንዳለበት ተደንግጓል። በእነዚህ የሥነ ሥርዓት ድንጋጌዎች ላይ ወክልናው በጽሁፍ የተሰጠና በወካዩ የተፈረመ መሆን እንዳለበት የተደነገገ ቢሆንም የወክልና ስልጣን ማስረጃው በሕግ ስልጣን በተሰጠው ወል አዋቃይ አካል ተረጋግጦ መመዝገብ እንዳለበት አልተደነገገም። አንድ ተከራካሪ በሕግ ስልጣን በተሰጠው ወል አዋቃይ አካል ተረጋግጦ ያልተመዘገበ ነገር ግን በጽሁፍ በተደረገ የወክልና ስልጣን ማስረጃ ላይ ፈርሞበት ለተወካዩ ወክልና ቢሰጥና የተወከለው ሰው ይህንኑ ይዞ ለፍርድ ቤቱ ቢያቀርብ ፍርድ ቤቱ አልተሟላም ብሎ ተወካይ ነኝ ሲል የቀረበውን ሰው እንደተወካይ ሳይመዘግብ ያሰናብተዋል ወይስ ሰነዱን ተቀብሎ ተከራካሪውን ወክሎ እንዲከራከር ይፈቅድለታል የሚለውን ከሌሎች ሕጎች አንጻር መመርመር ያስፈልጋል።

በሰነዶች ማረጋገጥና ምዝገባ አዋጅ ቁጥር 922/2008 ስር አንቀጽ 9(1/ለ) ስር በግልጽ እንደተመለከተው የወክልና ሥልጣን መስጫ ሰነድ በዚህ አዋጅ ሰነዶችን እንዲያረጋግጥና እንዲመዘግብ ሥልጣን ለተሰጠው አካል ቀርቦ ተረጋግጦ መመዝገብ እንዳለበት ተደንግጓል። በዚህ አንቀጽ የመግቢያ ዐረፍተ ነገር ላይ እንደተመለከተው የወክልና ሥልጣን መስጫ ሰነድ በአዋጁ በተመለከተው መሰረት ካልተረጋገጠና ካልተመዘገበ ሕጋዊ ወጤት እንደማይኖረው ተደንግጓል። ይህ ስነ ስርዓት እንዲፈጸም ሕግ አወጪው የደነገገበት ምክንያት ወክልና ሰዎች በራሳቸው መፈጸም የማይችሉትን ሕጋዊ ተግባራት በሌላ ሰው ማስፈጸም የሚችሉበትን ሁኔታ የሚያመቻች የወል አይነት ከመሆኑም በተጨማሪ መብትና ጥቅም የማስተዳደር፣ የማስተላለፍ እንዲሁም የወካዩ መብትና ጥቅም እንዳይጎዳ የመጠበቅና መሰል ተግባራት እንዲፈጸም ለተወካዩ ሥልጣን የሚሰጥ ሰነድ በመሆኑ ለወካዩ ፣ ለሦስተኛ ወገን መብትና ጥቅም እንዲሁም በወክልና ሥልጣን የሚደረጉ ግብይቶች በማሳለጥ ለንግድ እንቅስቃሴውና ተሳታፊዎቹ ጥበቃ ለማድረግ እንደሆነ ይታመናል።

ከዚህም በተጨማሪ የወክልና ሥልጣን መስጫ ሰነድ ሥልጣን ባለው አካል ተረጋግጦ እንዲመዘገብ የሚፈለግበት ሌላው ምክንያት በቴምብር ቀረጥ አዋጅ ቁጥር 110/1990(በአዋጅ ቀጥር 612/2001

እንደተሻሻለው) አንቀጽ 3/11 መሰረት የቴምብር ቀረጥ ለማስከፈል ጭምር ነው። በዚህ ድንጋጌ መሰረት የቴምብር ቀረጥ ሳይከፈልበት የቀረበ የወክልና መስጫ ሰነድ(ሌሎች ሰነዶችንም እንደሚጨምር ልብ ይሏል) ከ10 ብር ያላነሰ ሁለት እጥፍ የቴምብር ቀረጥ ከተከፈለበት በኋላ ሌላ ጊዜ በማስረጃነት ሊቀርብ የሚችል መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ በሕግ ማስረጃ የመቀበል ሥልጣን ባለው ሰው ወይም የመንግስት መሥሪያ ቤት ዘንድ በማስረጃነት ተቀባይነት እንደማይኖረው፣ ምልክት አደማይደረግበት ወይም ማረጋገጫ አንደማይሰጥበትም በዚህ ሕግ አንቀጽ 10(1 እና 4) ስር ተደንግጓል። በመሆኑም በሕግ የወክልና ሥልጣን መስጫ ሰነድ አረጋግጦ እንዲመዘገብ ሥልጣን በተሰጠው አካል ያልተረጋገጠና ያልተመዘገበ የወክልና ሥልጣን ማስረጃ በመያዝ ሌላ ሰው ወክሎ ለመሟገት የቀረብን ሰው ለመወከል ብቁ የሚያደርግህን የወክልና ሥልጣን ማስረጃ ይዘህ አልቀረብክም ብሎ ፍርድ ቤቱ ሊያሰናብተው ይገባል።

ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመጣ አመልካች ሕጋዊ ሰውነት የተሰጠው ሰው እንደመሆኑ የቀረበበትን ክስ መከላከል የሚችለው በተፈጥሮ ሰው በመወከል ስለሆነ ለቀረበበት ክስ ፊደስትራር ጽ/ቤት ቀርቦ መልስ እንዲሰጥ በታዘዘው መሰረት መልሱን ማቅረብ የሚችለው ለሚሟገትለት ሰው በሕግ ሥልጣን በተሰጠው አካል የተረጋገጠና የተመዘገበ የወክልና ሥልጣን ማስረጃ በመስጠት ሊሆን ይገባዋል።በዚህ አግባብ ለሚሟገትለት ሰው የወክልና ሥልጣን ማስረጃ ካልሰጠ መልሱን ይዞ የቀረበው ሰው በሱ የተወከለ ሰው መሆኑን ለማረጋገጥ ስለሚያዳግት ለራሱ መብት ጥበቃ ለማድረግ እና የወክልና ሥልጣን መስጫ ሰነዱ ያልተረጋገጠና ያልተመዘገበ በመሆኑ የቴምብር ቀረጥ ስላልተከፈለበት ከላይ በተጠቀሱ ሕጎች ድንጋጌዎች መሰረት የፍርድ ቤቱ ፊደስትራር በሰነዱ ላይ ምልክት አድርጎበት ከመዘገቡ ማያያዝ አይችልም።

እንዲሁም አመልካች ከመልሱ ጋር አያይዞ ያቀረባቸው ሰነዶች በአዋጅ ቁጥር 110/1990 (ከአዋጁ ጋር የተያያዘውን ሰንጠረዥ ጨምሮ) የቴምብር ቀረጥ ሊከፈልባቸው የሚገቡ ሰነዶች አይደሉም ብሎ አመልካች ያሰማው ክርክር ባለመኖሩ ከመልሱ ጋር አያይዞ ያቀረባቸው ሰነዶች ከመዘገቡ ጋር ሊያያዙ የሚችሉት የቴምብር ቀረጥ ሊከፈልባቸው ለሚገቡ ሰነዶች የቴምብር ቀረጥ የተከፈለባቸው መሆኑን የሚያረጋግጥ ቴምብር ካልተመታበት ከላይ በተጠቀሰው አዋጅ ቁጥር 110/1990 አንቀጽ 10/1 መሰረት በመዘገቡ ሊያያዙ አይችሉም። ስለሆነም የፍርድ ቤቱ ፊደስትራር አመልካችን ወክሎ የቀረበውን ሰው እንደ አመልካች ተወካይ ቆጥሮ ይዞ የቀረበውን ያልተመዘገበውን የወክልና ሥልጣን ማስረጃ እና የቴምብር ቀረጥ ያልተከፈለባቸውን ከመከላከያ መልሱ ጋር ተያይዘው የቀረቡ ሰነዶችን በመዘገቡ አለማያያዙ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 63/1 ፣ አዋጅ ቁጥር 922/2008 ስር አንቀጽ 9(1/ለ) እና አዋጅ ቁጥር 110/1990 አንቀጽ 10/1 ስር የተደነገገው ስለማይፈቅድለት ሕግን መሰረት ያደረገ ነው ከሚባል በስተቀር የሚነቀፍ አይደለም።

በተጨማሪም ስለጊዜ እና ስለቀጠሮ አወሳሰን በሚደነገገው የፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕጎችን ክፍል በሚገኘው አንቀጽ 196/3 ስር እንደተደነገገው ተጨማሪ ጊዜ ወይም ተለዋጭ ቀጠሮ እንዲሰጠው የሚጠይቅ አመልካች ሊፈጽም የሚገባውን ነገር በመጀመሪያ በተሰጠው የጊዜ ወሳኔ ውስጥ ሳይፈጽም የቀረው ከአቅሙ በላይ ባልሆነ ምክንያት ሳይሆን በሥራ ብዛት፣ በዝንጋታ፣ በቸልተኝነትና በራሱ ጉድለት መሆኑ የታወቀ እንደሆነ አዲስ የጊዜ መራዘም ወሳኔ እንደማይሰጥ በግልጽ ተደንግጓል። አንደሚታወቀው የሥነ ሥርዓት ሕጉ ዓላማ ክርክሮች ምክንያታዊ በሆነ ጊዜ እና በአነስተኛ ወጪ(በሂደቱ ተሳታፊ ለሚሆን የሰው ሀብትና ቁሳቁስ የሚወጣ ወጪና በክርክሩ ምክንያት የሚደርስ ኪሳራ አነስተኛ በሆነ ሁኔታ) ታይተው ፍትሐዊ ወሳኔ በመስጠት ለክርክሮች እልባት ማስገኘት ነው።ይህ የሥነ ሥርዓት ሕጉ ዓላማ ሊሳካ የሚችለው ክርክሮች የተቀመጠላቸውን ሂደቶች ተከትለውና ለሂደቶቹ ጥበቃ ለማድረግ የተዘረጋው ሥርዓትና ድንጋጌዎች በጥብቅ ዲስፕሊን ተጠብቀው ሲፈጸሙ ብቻ ነው። በሕጉ የተዘረጋው ሥነ ሥርዓት የተከራካሪ ወገኖችን የመሰማትና ፍትህ የማግኘት መብት በማስጠበቅ መሰረታዊ ሕጎች ላይ የተረጋገጡ መብቶችና ጥቅሞች ተግባራዊ ይሆናሉ ተብሎ ታምኖባቸው በመሆኑ የተከራካሪ ወገኖች የመሰማትና ፍትህ የማግኘት መብት የሥነ ሥርዓት ሕጉን ድንጋጌዎች ጠብቆ ዳኝነት በሚሰጥበት ሂደት የሚረጋገጥ ነው።

አመልካች ከላይ በተመለከተው መሰረት ወደ ፍርድ ቤቱ መልስ እንዲያቀርብለት የላከው ሰው ያቀረበው የወክልና ሥልጣን ማስረጃና መልስ የፍርድ ቤቱ ፊደስትራር ሳይቀበለው በመቅረቱ መልሱን እንዲያቀርብ በተሰጠው ቀን ቀጠሮ ሳያቀርብ ቀርቷል። ይህም ተገቢ መሆኑን ከላይ ተመልክቷል። በመቀጠል አመልካች ችሎቱ ተለዋጭ ቀጠሮ ሰጥቶ መልሱን እንዲቀበለው ለችሎቱ አቤቱታ አቅርቦ ችሎቱ አቤቱታውን ለተጠሪዎች እንዲያደርስ ትእዛዝ ሰጥቶት በተሰጠው ጊዜ አመልካች ለተጠሪዎች ሳያደርስ ቢቀርም ፍርድ ቤቱ በድጋሚ እንዲያደርስ ትእዛዝ ሰጥቶና የተጠሪዎችን አስተያየት ሰምቶ በሰጠው ትእዛዝ አመልካች መልሱን እንዲያቀርብ በታዘዘበት የመጀመሪያው ቀን ቀጠሮ የወክልና ሰነድ የያዘ ተወካይ ያላቀረበበትንም ሆነ ከመልሱ ጋር ተያይዞ ላቀረበው የሠነድ ማስረጃዎች የቴምብር ቀረጥ ከፍሎ አሟልቶ ያላቀረበበትን ከአቅም በላይ የሆነ ምክንያት አለመግለጹን፣ አሟልቶ የማቅረብ ግዴታ የራሱ ሆኖ ሳለ በራሱ ጉድለት ምክንያት መልስ በጽሁፍ ሳያያይዝ በመቅረቱ ተጨማሪ ጊዜ የሚሰጥበት የሕግ አግባብ የለም በማለት አቤቱታውን ወድቅ አድርጓል። ይህም ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 196/3 አንጻር ሲታይ አመልካች ማሟላት ያለበትን ነገር በማሟላት መልሱን በመጀመሪያ በተሰጠው ቀጠሮ ሳያቀርብ የቀረው ከአቅሙ በላይ የሆነ ምክንያት ገጥሞት እንደሆነ ለፍርድ ቤት ካላስረዳ በስተቀር ተለዋጭ ቀጠሮ ሊሰጠው አይችልም። የገጠመውን ከአቅም በላይ የሆነ ምክንያት ማስረዳት ካልቻለ በመጀመሪያው ቀጠሮ አሟልቶ ያልቀረበው በሥራ ብዛት፣ በዝንጋታ፣ በቸልተኝነትና በራሱ ጉድለት እንደሆነ ስለሚያሳይ የሥር ፍርድ ቤት ተለዋጭ ቀጠሮ አልሰጥህም ማለቱ የሕጉን ዓላማ የሚያሳካ በመሆኑ የሕግ ድጋፍ ያለው ነው። ስለሆነም የአመልካች የመሰማትና ፍትህ የማግኘት መብት ሊጠበቅ

የሚገባው ክርክሮችን በዘፈቀደ በመምራት ሳይሆን የሥነ ሥርዓት ሕጉ በዘረጋው ሥነ ሥርዓት ማእቀፍ ውስጥ በመሆኑ ከዚህም አኳያ በስር ፍርድ ቤት በተሰጠ ውሳኔ የተፈጸመ ስህተት አላገኘንም።

በመቀጠል አመልካች ክስ በተሰማበት እለት ክስን ለመከላከል ያቀረብኳቸውን የሰነድ ማስረጃዎች የስር ፍርድ ቤት ለመቀበል ፈቃደኛ አለመሆኑ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 137 ስር የተደነገገውን የሚጥስ በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። በሚል ያቀረበውን አቤቱታ በተመለከተ የያዘውን ጭብጥ መርምረናል። አመልካች በዚህ መልኩ ያቀረበውን አቤቱታ ፍርድ ቤቱ ሳይቀበለው የቀረው አመልካች መልሱን በጽሁፍ የማቅረብ መብቱ ስለታለፈ መልስ የመስጠት መብቱ ከታለፈ በኋላ የሰነድ ማስረጃ እንዲያያዝለት ያቀረበው ጥያቄ የሥነ ሥርዓት ሕጉን የተከተለ አይደለም በማለት መሆኑን መዝገቡን አስቀርቦ በመመልከት አረጋግጠናል።

ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 223/1፣ 234/1 እና 145 ጣምራ ንባብ መገንዘብ እንደሚቻለው ተከላሽ ክርክሩ በሚሰማበት ጊዜ ክርክሩን የሚያስረዱለት የሰነድ ማስረጃዎች ካሉት የሰነድ ማስረጃዎቹን ዘርዘሮና የሚያስረዱለትን ፍሬ ነገር ለዚህ በተዘጋጀ የማስረጃ መግለጫ ላይ አመልክቶ እንዲሁም ሰነዶቹ በእጁ የማይገኙና በፍርድ ቤቱ ትእዛዝ የሚቀርቡ ከሆነም ይህንኑ በመግለጽ በእጁ የሚገኙት ሰነዶች ትክክለኛ ግልባጭ ከመከላከያ መልሱ ጋር አያይዞ ማቅረብ እንዳለበት በአስገዳጅነት ተደንግጓል።

በሌላ በኩል በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137(1-3) ስር እንደተደነገገው ተከራካሪ ወገኖች በእጃቸው የሚገኘውን ወይም ለማቅረብ የሚችሉትን ወይም ለክርክራችን ይጠቅመናል ብለው የሚያምኑበትን ወይም ፍርድ ቤቱ እንዲቀርብ የጠየቀውንና አስቀድመው ፍርድ ቤት ያላቀረቡትን የጽሁፍ ማስረጃ ሁሉ ዝርዝራቸውንና ብዛታቸውን ከሚገልጽ ጽሁፍ ጋር በመጀመሪያው ቀን ቀጠሮ [ክስን ለመስማት በተያዘው ቀን ቀጠሮ] ወይም ከዚህ ቀን ቀጠሮ በፊት ማቅረብ እንደሚችሉ ተደንግጓል። ይህ ድንጋጌ ከላሽም ሆነ ተከላሽ የጽሁፍ ማስረጃ ለማቅረብ ሲፈልጉ የሚጠቀሙት እንደመሆኑ በዚህ አግባብ የተቀረጸበት ምክንያት ከላሽም ሆነ ተከላሽ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 223/1 መሰረት አስቀድሞ እንደ ቅደም ተከተላቸው የክስ አቤቱታ እና መከላከያ መልሳቸውን ማቅረብ እንዳለባቸው ታሳቢ ያደረገ ነው። እንደሚታወቀው አንድ የፍትሐብሔር ክርክር የሚጀምረው የፍትሐብሔር ክስ አቤቱታ በሕጉ በተዘረጋው ስርዓት በጽሁፍ አስቀድሞ ከቀረበ በኋላ በመሆኑ ይህ መስፈርት ለከላሽ አስቸጋሪ አይደለም። ተከላሹ ግን በተለያዩ ምክንያት መከላከያ መልሱን የማያቀርብበት ሁኔታ ስለሚኖር ተከላሽ አስቀድሞ መከላከያ መልሱን በስነ ስርዓት ሕጉ መሰረት በጽሁፍ ያላቀረበ ከሆነ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137ን በመጥቀስ ማስረጃ ይያያዝልኝ በማለት የሚያቀርበው ክርክር በዚህ ድንጋጌ በስተጀርባ ታሳቢ የተደረገውን ቅድመ ሁኔታ ስለማያሟላ ተቀባይነት ሊሰጠው አይገባም። ምክንያቱም በተለያዩ ምክንያቶች ተከላሽ መከላከያ መልሱን በተሰጠው ጊዜ ማቅረብ ካልቻለ ወይም የመከላከያ መልሱን የማቅረብ መብቱ ከታለፈ የሆነድ ማስረጃ የሚቀርበው በመከላከያ መልሱ ላይ ክዶ መልስ የሰጠበትን

ፍሬ ነገር ለመከላከል እንደመሆኑ አንድን ፍሬ ነገር ክዶ መልስ ባልሰጠበት ሁኔታ ክሱ በሚሰማበት ጊዜ የሰነድ ማስረጃዎች እንዲያያዝሉት የሚያቀርበው ጥያቄ ምን ለመከላከል እንደሆነ በግልጽ የሚታወቅ ባለመሆኑ ከዚህ አኳያ ማስረጃ ይያያዝልኝ ብሎ የሚነሳው ክርክር አመክኖያዊ ካለመሆኑም በተጨማሪ ጥያቄውን መቀበል በሥነ ሥርዓት ሕጉ የተዘረጋውን የክርክር አመራር ሂደቱን የሚያፋልስ በመሆኑ ነው።

ከዚህ በተጨማሪ አስቀድሞ በራሱ ጉድለት (ቸልተኝነት) መከላከያ መልሱን ያላቀረበ ተከላኝ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137ን በመጥቀስ ማስረጃዎቹ ምን እንደሚያስረዱለት ከሚገልጽ ጽሁፍ ጋር የሰነድ ማስረጃዎች እንዲያቀርብ መፍቀድ በሕጉ የተደነገገውን ስርዓት ተከትለው የመከላከያ መልሳቸውንና ከመከላከያ መልሳቸው ጋር ያላቸውን የሰነድ ማስረጃ ማቅረብ እየቻሉ በቀጣይ ባለው ሂደት እናቀርባለን የሚሉ ግደያለሽ ተከራካሪዎችን የማበራከት ዉጤት ስለሚኖረውና የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 223/1 እና 234/1 ድንጋጌዎችን ዉጤታማ ተፈጻሚነት ስለሚቀንስ አስቀድሞ መከላከያ መልሱን ያላቀረበ ተከላኝ ክሱ በሚሰማበት ቀን የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137ን ጠቅሶ ከማስረጃ መግለጫ ጋር የሚያቀርበው የሰነድ ማስረጃ ይያያዝልኝ ጥያቄ የሥነ ሥርዓት ሕጉ ድጋፍ ያለው አይደለም። ስለሆነም ከዚህም አኳያ የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት አመልካች መልሱን በጽሁፍ የማቅረብ መብቱ ስለታለፈ መልስ የመስጠት መብቱ ከታለፈ በኋላ የሰነድ ማስረጃ እንዲያያዝሉት ያቀረበው ጥያቄ የሥነ ሥርዓት ሕጉን የተከተለ አይደለም በማለት ወድቅ በማድረግና በዚህ ላይ የቀረበው ይግባኝ በመሰረዙ የተፈጸመ ስህተት አላገኘንም። በመሆኑም ተከታዩን ወስነናል።

ዉ ሳ ኔ

1. የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የአመልካችን መከላከያ መልስ እና የሰነድ ማስረጃዎች ይያያዝልኝ አቤቱታ ወድቅ በማድረግ በመ/ቁጥር 61569 ላይ በቀን 21/09/2011 ዓ/ም የሰጠው ዉሳኔ እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በዋለው ችሎት በመ/ቁጥር 233368 ላይ በቀን 20/02/2012 ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ጸንተዋል።
2. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የዚህ ዉሳኔ ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። የሥር ፍርድ ቤት መዝገብ ይመለስ።
2. በዚህ መዝገብ ላይ በቀን 10/03/2012 ዓ/ም የተሰጠው እግድ ተነስቷል ይጻፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።